

С. М. Приліпко,
к. е. н., доцент, докторант кафедри публічного управління та публічної служби,
Національна академія державного управління при Президентові України

РОЛЬ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

S. Prylipko,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Doctoral Candidate of the Department of Public Administration and Public Service, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

THE ROLE OF SERVICE COOPERATIVES IN THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS OF UKRAINE

У статті визначено роль, значення та форми взаємодії кооперативних формувань у процесі розвитку сільських територій в Україні. Окреслено методологічні принципи кооперативної діяльності. Виділено сильні та слабкі сторони обслуговуючої кооперації сільських територій. Визначено вплив та значення кооперативних формувань у розвитку сільської місцевості. Встановлено, що факторами, що стримують розвиток кооперативного руху, є: неготовність переважної частини сільського населення сприймати кооперативні організації як альтернативні та інноваційні організаційно-правові форми бізнесу; наявність внутрішньосистемних кооперативних проблем і відсутність цілеспрямованої підтримки з боку держави. З'ясовано, що сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи можуть стати повноцінними учасниками ринкових відносин, вільно конкурувати з посередницькими структурами, надавати якісні послуги товаровиробникам і сільському населенню. Резюмовано, що обслуговуюча кооперація в умовах сформованих багатопланових змін суспільного устрою у сільській місцевості є ефективним засобом стимулювання товаровиробників, покращення стану та видів надання різноманітних послуг не-сільськогосподарського характеру. Співпраця кооперативів з органами публічної влади полягає у пошуку нових та удосконаленні діючих механізмів підтримки суб'єктів господарської діяльності.

In article defineds the role, significance and forms of interaction of cooperative formations in the process of development of rural territories in Ukraine. The methodological principles of cooperative activity are outlined. The strengths and weaknesses of the service cooperatives of rural areas are highlighted. The influence and significance of cooperative formations in the development of rural areas are defineds. It has been established, that the factors, wich constraining the development of the cooperative movement, is: unwillingness of the overwhelming majority of the rural population to perceive cooperative organizations as an alternative and innovative organizational legal forms of business; the presence of intra-system cooperative problems and the lack of targeted support from the state. The agricultural servicing cooperatives, It turned out, can become full participants in market relations, freely compete with intermediary structures, gived quality services to commodity producers and rural population. The conclusion is, that the cooperative operation in the conditions of the formed multidimensional changes in the social order in the countryside is an effective means of stimulating commodity producers, improvement of the status and types of provision of various non-agricultural services. Collaboration of the cooperatives with public authorities is to finded new ones and improvement of existing mechanisms of support of economic entities.

Ключові слова: кооперація, кооперативне формування, кооперативний рух, обслуговуюча кооперація, розвиток, регіональне управління, сільська територія, органи публічної влади.

Key words: cooperation, cooperative education, cooperative movement, service cooperation, development, regional administration, rural territory, public authorities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Перехід від адміністративно-планового господарювання до ринкового для української кооперації проходив складно і суперечливо. Слід визнати той факт, що потенціал кооперативного сектора України в останні роки навряд чи можна назвати повністю або хоча б значною мірою розкритим. У всьому світі кооперація є однією із складових частин економічної системи, де вона заповнює нішу з обслуговування різних верств населення, які потребують виходу на ринок, але яким не під силу це зробити без взаємодії з іншими носіями аналогічних потреб.

У нашій країні кооперація або зникає з соціально-економічного життя, або оголошується панацеєю від усіх бід проблем. Однак, незважаючи на цю обставину, кооперація продовжує виступати в якості об'єднуючої сили в Україні, перш за все у сфері сільського господарства та соціально-економічного розвитку сільських територій.

Тому комплексна розробка теоретичних і практичних питань щодо розвитку кооперативного руху, за сучасних умов господарювання, а також визначення напрямів підвищення його ефективності є актуальною проблемою сьогодення, що і стало причиною вибору теми дослідження.

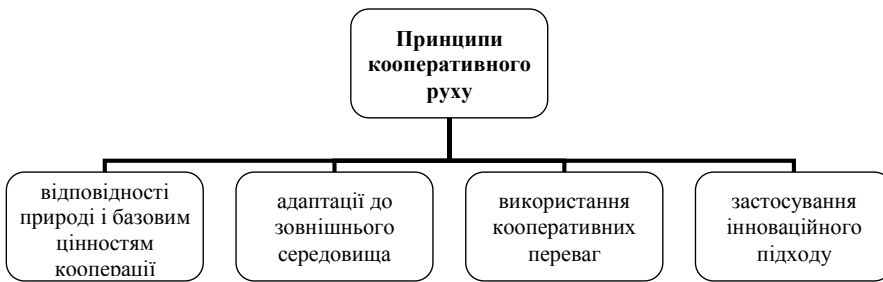

Рис. 1. Методологічні принципи кооперативної діяльності

Джерело: побудовано автором.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика всебічного дослідження кооперативних організацій не тільки з метою використання досвіду та кращих традицій кооперативного руху, а також широкій популяризації та розповсюдженню кооперативних знань висвітлена у роботах: Бондарчук В. [9], Величко А. Є. [1], Гриценко М. [9], Зіновчук В.В. [3], Крутько М.А. [7], Рудік О. [9], Торосян Г.А. [10], Фінашиної Г.В. [11] та ін.

Теоретичні та методологічні положення управління сталим розвитком регіонів та сільських територій висвітлено у працях: Лупенка Ю.О. [6], Могильного О.М. [6], Орлатого М.К. [6], Павлова О.І. [7], Саблука П.Т. [8] та інших. Однак окремі аспекти, що стосуються ролі та значення кооперативних формувань у розвитку сільських територій в Україні, висвітлені ще недостатньо.

НЕВИРІШЕНІ ЧАСТИНИ ПРОБЛЕМИ

Актуальність проблем територіального економічного розвитку активізувала відповідні дослідження в цьому напрямку, основним завданням яких є обґрунтування засад сталого розвитку сільських територій з урахуванням забезпечення належного рівня якості життя сільських жителів, підвищення статусу та ролі сільської громади. Вивчення наукових літературних джерел щодо цієї проблеми показало існування значних розбіжностей у визначенні пріоритетних напрямів розвитку сільськогосподарської галузі, зокрема створення і діяльності кооперативних формувань та ефективного їх використання суб'єктами господарювання в аграрній сфері. Тому питання ролі, визначення специфіки створення та використання кооперативних формувань для розвитку сільських територій вимагає подальших поглиблених досліджень.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення ролі, значення та форм взаємодії кооперативних формувань у процесі розвитку сільських територій в Україні.

Зважаючи на мету статті, головним завданням дослідження є окреслення методологічних принципів кооперативної діяльності; виділення факторів, що стримують розвиток кооперативного руху; визначення впливу та значення кооперативних формувань у розвитку сільської місцевості; окреслення в цілому роль обслуговуючої кооперації у розвитку сільських територій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

За останні роки у агропромисловому комплексі України відбулися істотні зміни, пов'язані як з реформуванням відносин власності, так і з реорганізацією господарств. Вказане спричинило не тільки цілу низку нових господарських процесів і явищ, а й змусило по-новому сприймати традиційні, для економіки радянського періоду, організаційно-правові форми ведення бізнесу.

Однією з традиційних форм господарювання у сільськогосподарському секторі є кооперація [1, с. 202].

Кооперативи є інструментом об'єднання малими виробниками сільськогосподарської продукції власних ресурсів і здійснення спільних стратегій на ринках продукції, послуг і засобів виробництва [3].

На даний час теоретики і практики кооперативного руху [1; 3; 7; 9; 10; 11] продовжують вести дискусії щодо процесу моделювання організаційних форм сучасної системи кооперації, у тому числі й кооперації сільських територій.

Загалом, на нашу думку, процес кооперативної діяльності виходить з таких методологічних принципів: відповідності природі і базовим цінностям кооперації; адаптації до зовнішнього середовища; використання кооперативних переваг; застосування інноваційного підходу (рис. 1).

Суть принципу відповідності кооперативної діяльності природі і базовим цінностям означає для кооперації, насамперед, орієнтацію на закладені в ній власні можливості на основі традиційних для неї цінностей. Мова йде не тільки про економічні або матеріальні цінності, а й цінності моральні і духовні. Саме вони відіграють найбільш важливу роль у житті кооперативу, показують його особливий ідеологічний зв'язок з господарським механізмом. У документах Міжнародного кооперативного альянсу (The International Co-operative Alliance) [12] зазначено, що головними цінностями кооперації у третьому тисячолітті є: кооперативна етика і ділова компетенція; демократія в управлінні; гнучкість і конкурентоспроможність; висунення на перше місце людину та її потреби, а не вигоди. Історія нашої країни початку 90-х рр. ХХ ст. показала, що відмова від "своїх духовні коренів" привів до ліквідації різних форм кооперації.

Другий принцип — адаптація сільськогосподарської кооперації до різних умов економічної діяльності. Звернення до витоків виникнення кооперації за кордоном і в нашій країні показує, що кооперація виникла за умов несприятливої соціально-економічної обстановці починаючи з першого промислового перевороту в Англії в останній третині ХVІІІ ст. [5, с. 203]. При цьому однією з особливостей кооперації є те, що ні форма власності, ні ідеали кооперації не є створеними раз і назавжди.

Унікальність кооперативної форми господарювання полягає в постійній адаптації її природи до домінуючих форм власності і до співпраці з різними типами економічних структур [10, с. 246]. Тому ключове значення в цьому принципі має дослідження механізму його адап-

Таблиця 1. Сильні та слабкі сторони обслуговуючої кооперації сільських територій

<p><i>Можливості, що дають змогу реалізувати сильні сторони</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - диверсифікація потреб на ринку, що спирається на багатогалузевий характер кооперативних послуг на селі; - використання місцевої сировини за рахунок наближення виробників до споживача; - надання преференцій обслуговуючим кооперативам з боку держави для підтримки малих товаровиробників 	<p><i>Зниження загроз за рахунок реалізації сильних сторін</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - економічна інтеграція, яка дає змогу використовувати прогалини законодавства щодо обслуговуючої кооперації сільських територій; - збереження кадрового і наукового потенціалу, що дає можливість утримувати свої позиції на ринку і конкурувати з іншими підприємствами; - виконання соціальної місії, яка знижує соціальну напруженість у суспільстві
<p><i>Можливості, що дають змогу подолати слабкі сторони</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - наявність безробітних, що можуть стати потенційними членами кооперативів; - освоєння нових ринків, що сприяють збільшенню власних оборотних коштів; - демократизація обслуговуючої кооперації та залучення широких верств сільгосптоваровиробників до процесу її розвитку, що підвищує фінансову стійкість організаційних форм сільгоспокооперації; - зміцнення зв'язків з місцевою владою, що покращує матеріально-технічну базу суб'єктів кооперативних відносин 	<p><i>Проблеми зовнішнього і внутрішнього середовища, яких слід уникати</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - застарілі методи прийняття управлінських рішень у поєднанні з централізованим плануванням; - низька якість професійного менеджменту у поєднанні з формальною реалізацією громадського самоврядування; - застарілі методи залучення пайовиків до управління кооперативом і збереження централізованого управління; - відсутність економічної зацікавленості у членів кооперативу; - неоднозначне розуміння окремими членами

Джерело: побудовано автором.

тації до різних умов економічної діяльності. Вказаний механізм включає, по-перше, різні організаційні форми, кожна з яких по-своєму реагує на ринкову ситуацію. Питання про вибір організаційних форм кооперативного господарювання в нашій країні виникає щоразу, коли змінюється економічне і соціально-політичне середовище, в якому перебувають кооперативи. Наприклад, у період командно-адміністративної економіки це закупівля сільськогосподарської продукції за довірливими цінами. Нині звертають на себе увагу такі напрями в роботі обслуговуючих кооперативів, як надання будівельно-ремонтних, житлово-комунальних, побутових послуг, технічне обслуговування водогонів.

По-друге, механізм адаптації кооперативних структур до сучасного соціально-економічного середовища є "захисний процес", який здатен, зберігаючи свої принципи, асимілювати раціональні структури і елементи інших організаційних форм ринкового господарства (агрофірм, агрохолдингів та інших інтегрованих формуваль).

Третій методологічний принцип — використання кооперативних переваг. Традиційно до конкурентних переваг обслуговуючої кооперації відносять: виконання комунікаційної ролі в сільській місцевості; наявність власної соціально-економічної бази (свої члени-пайовики); багатогалузевий характер діяльності, що сприяє створенню інтегрованого господарства; наявність власної інфраструктури на локальному та регіональному рівнях [11]. На наш погляд, реалізація зазначених конкурентних переваг неможлива без застосування стратегічного підходу. У кожній кооперативній організації у сільській місцевості є свої сильні і слабкі сторони, зовнішнє середовище і властиві тільки їй специфічні проблеми (табл. 1).

Четвертий принцип — це принцип інноваційного мислення, суть якого полягає в прагненні обслуговуючої кооперації до постійного пошуку нових рішень і варіантів застосування кооперативної форми господарювання для реалізації потреб сільського населення. Такий підхід, насамперед, пов'язаний зі створенням ефективної системи професійного менеджменту у коопера-

тивному формуванні. У зв'язку з цим важливою проблемою управління обслуговуючим кооперативом стає напрямок його діяльності в інтересах пайовиків. У світовій теорії і практиці управління сформульовано основні підходи до вирішення цієї проблеми в "концепції агентських відносин". Відповідальна особа (роботодавець) наймає агента і використовує його здібності і знання для отримання бажаних для себе результатів. Так, і в обслуговуючому кооперативі пайовики виступають у якості роботодавців, а виконавчі керівники, члени правління — у якості агентів. Тому головними труднощами, з якими зіштовхується сучасний суб'єкт кооперативної діяльності — це розмежування функцій громадського і професійного управління. При цьому перші функції є виборними, а другі — такими, що призначаються, підзвітними першим і формуються на контрактній основі. За органами громадського управління закріплені переважно законодавчі і контрольні функції, а за органами професійного управління — підприємницькі функції [9, с. 73].

На наш погляд, ефективна система управління обслуговуючим кооперативом у сільській місцевості окрім поділу функцій громадського і професійного управління повинна включати у себе організаційно-економічне, технологічне і соціальне спрямування у роботі кооперативу.

Організаційно-економічний напрямок означає визначення оптимальної структури виробництва членів кооперативу, правильний вибір організаційної структури, впровадження методик бізнес-планування. У центрі уваги сучасної обслуговуючої кооперації знаходяться не тільки принципи побудови організаційних форм кооперативу, але створення і розвиток ефективного механізму розподілу сільськогосподарської продукції та продовольства своїх учасників. Обумовлено це тим, що ринкові реформи у сільськогосподарському секторі викликали глибокі структурні зрушення у системі виробництва і доведення сільськогосподарської продукції до кінцевого споживача.

Мета обслуговуючих кооперативів як соціально орієнтованої форми господарювання — оптимально поєднати економічні інтереси всіх його учасників з підви-

щенням ефективності як у сфері надання послуг для сільськогосподарських товаровиробників, так і у сфері надання різноманітних послуг несільськогосподарського характеру. Досягнення цієї мети забезпечується шляхом вирішення таких завдань для аграріїв, як закупівля сільгосптехніки і знарядь, мінеральних добрив і насіння; ремонт та обслуговування техніки, виконання певного виду робіт, що вимагають спеціальної техніки; забезпечення консультативно-інформаційними послугами. Основним результатом вирішення цих завдань стає пов'язування в єдиний техніко-економічний ланцюжок виробництва, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції. Тому сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи виступають як найбільш перспективні господарські організації для товаровиробників. Однак, складається парадоксальна ситуація: є досвід, мотивація і матеріально-технічна база для розвитку сільськогосподарських кооперативів, але моделі, структури, напрями та процедури створення їх у достатній мірі не відпрацьовані, або ж вони потребують вдосконалення.

Для задоволення потреб сільського населення у якісних послугах варто також вкладати інвестиції у створення нових сервісних кооперативів або зміцнення матеріально технічної бази діючих обслуговуючих кооперативів. Їх діяльність може бути пов'язана з наданням сільському населенню, як своїм членам, житлово-комунальних, будівельних, ремонтно-експлуатаційних, фінансово-кредитних, логістичних, лікувально-відновлювальних, соціально-реабілітаційних, побутових, туристичних, рекреаційних, інших соціальних послуг й побутових послуг за собівартістю. На нашу думку, доцільно в межах сільських територій створювати багатофункціональні сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, які б відповідно до мети і завдань своєї статутної діяльності могли надавати такі сервісні послуги.

На сьогодні в Україні переважна частина населення не сприймає кооперативні організації як більш привабливі та альтернативні організаційно-правові форми бізнесу. Подібні погляди на кооперативні господарські структури сформувалися під впливом таких радянських форм кооперації, як колишні колгоспи і радгоспи, а нині агрофірми. Проведені в більшості з них формальні процеси приватизації не сприяють їх участі в розвитку кооперації. В результаті на місці реорганізованих колгоспів і радгоспів виникли в основному сільськогосподарські виробничі кооперативи та інші комерційні сільськогосподарські підприємства (змішані товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, приватні підприємства), але не сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.

Розвитку обслуговуючої кооперації також заважає наявність внутрішньосистемних кооперативних проблем, відсутність цілеспрямованої та постійної підтримки з боку держави.

Як правило, внутрішньосистемні проблеми кооперації пов'язані зі слабкою матеріально-технічною базою. Потенційними кооператорами сьогодні є власники особистих підсобних господарств, фермерські господарства, агрофірми. Однак міжгосподарська кооперація поки знаходиться на початку свого розвитку як через причини просторового розосередження само-

стійних селянських господарств, так і з-за процесів соціальної диференціації, що активно розвиваються.

Великі фермерські господарства, як правило, не зацікавлені у розвитку кооперативних зв'язків [8, с. 53]. Вони вважають за краще вирішувати свої проблеми самостійно. Решта — ведуть низькотоварне виробництво і ще не готові до організації вертикальних кооперативних структур, наприклад обслуговуючих або збутово-постачальницьких кооперативів.

Таким чином, відбувся перерозподіл ресурсів на користь великого капіталу, а не малих малих форм господарювання. Однак саме диференціація, що виникла за таких умов, сприяє самоорганізації, створює основу для формування такої організаційно-правової структури, яка не дозволила б допустити виключення і відторгнення окремих груп людей від участі в соціально-економічному житті суспільства.

Тому, говорячи про проблеми адаптації аграріїв до ринкових умов та існуючі проблеми у соціальній сфері села, знову слід підкреслити, що розвиток обслуговуючої кооперації в умовах сформованих багатопланових змін суспільного устрою у сільській місцевості є ефективним напрямком розвитку сільських територій. Через співпрацю органів публічної влади, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства доцільно зосередитись на формуванні цільових програм розвитку обслуговуючої кооперації у сільській місцевості. При цьому публічне управління органів місцевої влади щодо розбудови кооперативного руху на селі має бути зосереджене на адаптації сучасних вимог товаровиробників і сільського населення до основних напрямів реалізації аграрної політики Уряду.

Невелика кількість сільськогосподарських кооперативів в Україні пояснюється відсутністю на державному рівні реально діючих програм розвитку та підтримки їх діяльності, а також за відсутності належної податкової та законодавчої бази [4].

Нині з усіх форм сільськогосподарських кооперативів (торгово-заготівельні, постачальницько-збутові, переробні), обслуговуючі найбільш істотно впливають на зростання виробництва і реалізацію сільськогосподарської продукції і як наслідок — на організацію та стабільне функціонування сільськогосподарського ринку.

Сучасний період розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів має принципові особливості, які пов'язані з широким залученням домогосподарств у ринкові відносини. Про розвиток обслуговуючої кооперації свідчать дані рисунка 2.

Враховуючи великий потенціал сільськогосподарської кооперації в Україні, на жаль, поки, що не створено належної бази статистичних даних про розвиток кооперативів та їх вклад у національну економіку. Державні цільові програми, спрямовані на забезпечення розвитку аграрного сектору економіки, не вирішують проблем державної підтримки і сприяння процесам кооперації, удосконалення законодавчої бази з питань податкових та інших пільг сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам.

Про важливість розвитку саме обслуговуючих кооперативів свідчить той факт, що в проекті "Розвиток АПК" (Концепція державної цільової програми розвит-

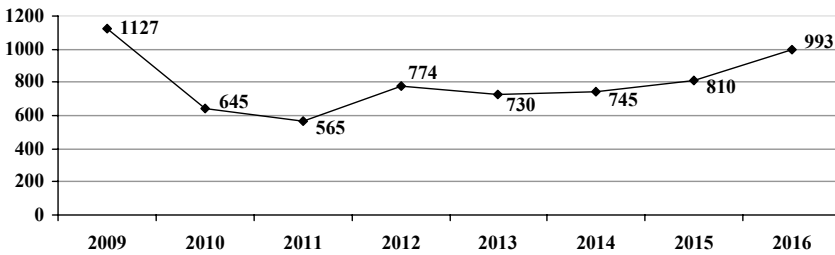

Рис. 2. Динаміка кількості зареєстрованих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України в 2009—2016 рр., од.

Джерело: складено автором за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України [2].

ку аграрного сектору економіки на період до 2021 року) передбачені планові показники зі створення нових і розвитку діючих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [4].

Серед областей України найбільшу кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів зареєстровано у Вінницькій, Дніпропетровській, Черкаській, Житомирській, Миколаївській областях [2].

У деяких областях (Вінницькій, Черкаській) великими сільськогосподарськими підприємствами створюються вертикальні кооперативи. З'являються порівняно великі багатопрофільні кооперативні об'єднання, до складу яких входять більшість малих господарств області як члени первинного кооперативу. У таких кооперативах створюються необхідні умови для впровадження досягнень науки і техніки в сільськогосподарське виробництво, застосовуються сучасні інформаційні технології, фінансові інструменти та елементи інвестиційної діяльності, а також більша увага приділяється проблемі підготовки кадрів.

Узагальнюючи існуючі дослідження вітчизняних дослідників кооперативного руху, слід виділити фактори, що сприяють розвитку сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, і як наслідок, позитивно впливають на динаміку розвитку сільських територій в Україні (рис. 3).

Зважаючи на дослідження, висвітлені у працях [1; 3; 5; 7], слід зазначити, що обслуговуючі кооперативи відіграють важливу роль у розвитку сільських територій в Україні, зокрема:

— сприяють розвитку сільськогосподарських товаровиробників;

Рис. 3. Фактори, що сприяють розвитку сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу

Джерело: побудовано автором.

- забезпечують зростання продуктивності праці;
- оптимізують використання виробничих потужностей
- забезпечують зайнятість, соціальну захищеність та інтеграцію сільського населення;
- сприяють розвитку інфраструктури послуг на селі;
- підтримують сталий розвиток сільських територій.

Вважаємо, що сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи можуть стати повноцінними учасниками

ринкових відносин, вільно конкурувати з посередницькими структурами, надавати якісні сервісні послуги як для товаровиробників сільськогосподарської продукції, так і різноманітні послуги несільськогосподарського характеру для сільського населення. Тому роль обслуговуючої кооперації у розвитку сільських територій України є вкрай важливою, а формування повноцінного розвитку кооперативних структур має стати одним із пріоритетів державної аграрної політики.

ВИСНОВКИ

Кооперація була і залишається єдиним шляхом до збереження селянства, забезпечення продовольчого і соціального захисту населення, економічної облаштованості і сталого розвитку сільських територій. Тому обслуговуюча кооперація, яка відроджується в сучасних умовах, це не просто форма господарювання, а економічно обґрунтована ідеологія виживання сільськогосподарських виробників та сільського населення в жорстких умовах глобалізації економічного простору та ринкових відносин.

Зважаючи на проведені дослідження слід стверджувати про важливе значення обслуговуючих кооперативів для України щодо розвитку сільських територій. Кооперативи допомагають протидіяти монопольному встановленню закупівельних цін; надають заготівельно-збутові і транспортні послуги для своїх членів за собівартістю; сприяють економічному зростанню товаровиробників через участь у грантових програмах міжнародної технічної допомоги та завдяки реалізації заходів цільових регіональних програм; сприяють більш ефективному контролю за якістю надання послуг; надають різноманітні послуги сільському населенню тощо.

Подальші наукові дослідження, на нашу думку, слід спрямувати у напрямку організації співпраці обслуговуючих кооперативів з органами публічної влади задля пошуку нових та удосконалення діючих механізмів підтримки суб'єктів господарювання. Подальший розвиток обслуговуючої кооперації повинен враховувати інтереси малих сільськогосподарських товаровиробників, стимулювати аграріїв нарощувати обсяги ви-

робництва, залучати додаткові інвестиційні ресурси для фінансування цільових програм комплексного розвитку сільських територій України.

Література:

1. Величко А.Є. Формування обслуговуючих кооперативів. Дієвий шлях сталого розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / А.Є. Величко // Вісник ДДАУ. — 2013. — № 2. — С. 201—204. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddau_2013_2_50
2. Динаміка зареєстрованих обслуговуючих кооперативів. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>
3. Зіновчук В. В. Організаційно-правові засади становлення сільськогосподарської кооперації в Україні / В.В. Зіновчук // Вісник БУМіБ. — 2014. — № 3 (27), Т.2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.znau.edu.ua/visnik/2014_1_2/index.htm
4. Концепція державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://minagro.gov.ua/apk?tid_hierachy=1346
5. Крутько М. А. Стан та етапи розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів / М.А. Крутько // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. — 2014. — Вип. 149. — С. 202—207 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdusg_2014_149_31
6. Орлатий М.К. Розвиток сільських територій України / М.К. Орлатий, Ю.О. Лупенко, О.М. Могильний / Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. — К.: Вид-во НАДУ. — № 1. — 2006. — С. 214—224.
7. Павлов О.І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління: монографія. — Одеса: Астропринт, 2006. — 276 с.
8. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П.Т. Саблук // Економіка АПК. — 2005. — № 11. — С. 51—56.
9. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація: навч. посіб. / Уклад. О. Рудік; консульт. В. Бондарчук, М. Гриценко. — К.: К.І.С., 2013. — 190 с.
10. Торосян Г.А. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація як стратегічний напрям у контексті соціально-економічного розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / Г.А. Торосян // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Економіка і менеджмент. — 2016. — Вип. 19. — С. 45—48. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_19_11
11. Фінашина Г.В. Економічна оцінка досконалості механізму сільськогосподарської кооперації / Г.В. Фінашина // Вісник Харківського НАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія "Економічні науки". — 2011. — № 5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>
12. The International Co-operative Alliance. (Official Website). Retrieved from: <https://ica.coop/en/the-alliance>

References:

1. Velichko, A.E. (2013), "Formation of service cooperatives. An effective way of sustainable development of rural areas". Visnyk DDAU. [Online], vol. 2, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddau_2013_2_50 (Accessed 14 February 2018).
2. Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. [Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine], [Online], available at: <http://www.minagro.gov.ua> (Accessed 13 February 2018).
3. Zinovchuk, V.V. (2014), "Organizational and Legal Basis for the Establishment of Agricultural Cooperatives in Ukraine". Visnyk BUMiB. [Online], vol. 3 (27), P. 2, available at: http://www.znau.edu.ua/visnik/2014_1_2/index.htm (Accessed 12 February 2018).
4. Kontsepsiia derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky na period do 2021 roku (2015). [Concept of the state target program for the development of the agrarian sector of the economy for the period 2021]. [Online], available at: http://minagro.gov.ua/apk?tid_hierachy=1346 (Accessed 12 February 2018).
5. Krutko, M.A. (2014), "State and stages of development of agricultural servicing cooperatives". Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo tekhnichnogo universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka. [Online], vol. 149, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdusg_2014_149_31 (Accessed 13 February 2018).
6. Orlatyi, M.K. Lupenko, Yu.O. Mohylnyi, O.M. (2006), "Development of rural areas of Ukraine". Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy. Kyiv: NAPA. vol. 1, pp. 214—224.
7. Pavlov, O.I. (2006), Silski terytorii Ukrainy: istorychna transformatsiia paradyhmy upravlinnia. [Rural areas of Ukraine: historical transformation of the management paradigm], Odesa, Astroprynt, Ukraine.
8. Sabluk, P.T. (2005), "Development of rural territories in the context of providing economic stability of the state". Ekonomika APK. vol. 11, pp. 51—56.
9. Rudik, O. Bondarchuk, V. Hrytsenko, M. (2013), Silskohospodarska obsluhovuiuucha kooperatsiia. [Agricultural service cooperatives]. Kyiv. K.I.S. Ukraine.
10. Torosyan, G. A. (2016), "Agricultural service cooperatives as a strategic direction in the context of socio economic development of rural territories". Naukovyi visnyk Mizhnarodnogo humanitarnoho universytetu. Serii: Ekonomika i menedzhment. [Online], vol. 19, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_19_11 (Accessed 14 February 2018).
11. Finashyna, H.V. (2011), "Economic assessment of the perfection of the mechanism of agricultural cooperation". Visnyk Kharkivskoho NAU im. V. V. Dokuchaieva, serii "Ekonomichni nauky". [Online], vol. 5, available at: <http://archive.nbuv.gov.ua> (Accessed 13 February 2018).
12. The International Co-operative Alliance. (2018), (Official Website). [Online], Available at: <https://ica.coop/en/the-alliance> (Accessed 13 February 2018).
Стаття надійшла до редакції 14.02.2018 р.